

Úvodní kapitoly z filosofie [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

◆ přednáška, česky, vznik: 20. 3. 1997 (nebo 13. 3. 1997)

◆ lecture, Czech, origin: 20. 3. 1997 (nebo 13. 3. 1997)

Úvodní kapitoly z filosofie [ETF UK] [1997]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Vyjasňování, co děláme, když pojmově myslíme. My neumíme jinak myslet než pojmově, respektive pokud umíme, tak si toho nejsme vědomi a vždycky z toho sklouzáváme do pojmového myšlení. Pojmové myšlení není komplikované. Je to velmi jednoduchá věc a malé děti ve dvou letech už umějí pojmově myslet. Napodobují to, není to pořádné pojmové myšlení, ale už to umějí.

Řeknu příklad, který vždycky uvádím, je to zároveň příklad na to, že anglická *empiricistická tradice* nemá pravdu. *Empiricistická tradice* říká, že pojmy vznikají tím, že abstrahujeme z jednotlivin to, co je jim společné. Ale vůbec nevykládají, jak to děláme, co to je to abstrahování. *Abstrahovat* – oddělit, odděluji, *abstraho*. *Traho* – táhnu, *ab* – odtahuji. Jak to děláme? Jak můžete z dvaceti zajíců odtáhnout zajícovitost? Prostě řeknou: to je abstrakce.

A je to chyba, hluboká chyba a doklad toho, jak filosofové si vymýšlejí a nedávají dost pozor na skutečnost. Neplatí to o všech, ale platí to o mnohých, a zejména to platí právě o těch empiristech. Jedna z mých dcer, byli jsme v té době někde na dovolené, bylo jí asi půldruhého roku a naučila se poměrně čerstvě říkat haf ve významu, že to znamená psa. Jenže co si to dítě nevymyslelo. Ona říkala haf i kočce, ona říkala haf slepici, ona haf říkala mouše a posléze i letadlu na obloze. To ji nikdo neučil.

V půldruhém roce, doma jsou na to svědkové, o tom se stále mluví. Ona si z toho, co už zaslechla, dělala nejdříve takové skupiny věcí, které se nehýbou – to je můj výklad, do dítěte těžko vlezete do hlavy – a potom skupiny věcí, které se hýbou. A těm, co se hýbou, říkala haf. Pro ty, co se nehýbou, neměla společný název, poněvadž to bylo nezajímavé. Žábu například také nezajímá leč to, co se hýbe. Když moucha neleze, nehne se, tak žába vůbec nepozná, že je to něco k snědku. Teprve když se moucha hýbne, tak žába vymrští jazyk a nalepí si mouchu na něj.

To je naprosto jasný doklad toho, že dítě si nejprve dělá velké skupiny a teprve pak rozpracovává detaily. Vůbec to není tak, že nejdříve jsou konkrétní vjemy a ty se potom abstrakcí předělávají na pojmy. My naopak pojem rozvrhneme – a to se dítě naučí špatně, ale postupně si to vylepšuje – naučí se to dělat velmi rychle. Stačí, když to někdo dělá v okolí, dítě je opička a ihned umí také rozmýšlet pojmy. Dítě si vymyslelo svůj vlastní pojem toho, co se hýbe. Nepřesný, nepořádně ustavený, my bychom to neuznali, ale v půldruhém roce, co bychom chtěli? Teprve potom zjišťuje, že letadlo a moucha jsou dvě velmi odlišné věci, i když to vypadá dost podobně a taky to lítá sem tam. Detaily pak teprve upřesňují obecný pojem.

Dítě je pod vlivem prostředí, v kterém je, takže se naučí takto uvažovat. To není samozřejmé, to je jenom v tom prostředí. V nějakém prostředí, kde vůbec není pojmová tradice, tam se to dítě to neučí, tam se učí *narativitě* a podobně. Jde tedy o to, že je to jakýsi technický grif, je to jakási dovednost vymýšlet pojmy a pak je teprve upřesňovat. Nejdřív zařadím: tohle je nějaká kytká, kterou neznám. Poněvadž kdybych ji znal, tak ji poznám, takže je to kytká, kterou neznám. Ale podobá se té, kterou znám. Můžu se pak podívat do *Polívky*, *Polívka*, *Domín*, *Podpěra*, *Rukověť*, podle které se dá určit – je to *Klíč k určování rostlin* – a určím ji, co je zač. Ale že je to kytká, to poznám hned. Není pravda, že poznám, že je to růže. Dokonce si ani nevšimnu nejdřív, že má trny, dokud se nepíchnu. To všechno představuje zkušenost, kterou musím zapracovat.

Takže to je doklad toho, že teorie, že k pojmu dospíváme z jednotlivých vjemů, je hluboce falešná. Je to naopak tak, že si vymýšlíme pojmy, pomocí nichž a jejich mezipojmových vztahů si organizujeme jednotlivé smyslové zkušenosti. Podobně jako kdysi dávno si smyslové zkušenosti lidé organizovali mýtickým způsobem, nikoli pojmovým.

Tím si znovu připomínáme problém, který máme, a chci vám dneska ukázat, jaký to má význam pro teologii. Především teologie je vynález řecký a je to filosofická disciplína. Je to jedna z filosofických disciplín. Tohle takhle dlouho nebylo formulováno až u Aristotela, ale můžeme to sledovat i dříve. Všichni filosofové byli teologové zároveň. To, že byli velkými kritiky homérského a hésiodovského mýtu nebo

náboženství, z nich ještě nedělá ateisty. Všimněte si, nejstarší připomínaný filosof, o kterém nevíme, jestli to byl filosof, to jenom věříme těm dalším, říkal, že vše je plno bohů. To je teologie jakási. Potom Anaximénés mluvil o nekonečném počtu obloh a ty oblohy jsou bohové. Zase teologie. A takhle můžete od jednoho k druhému, najdete to ve zlomcích, kdybyste někdo měl zájem, tak se podívejte do zlomků *presokratických* myslitelů a tam uvidíte, že každý z těch filosofů měl jakousi vnitřní potřebu filosoficky vymezit, co to je Bůh, tyto oblohy nebo co to je duše. Tháles říkal, že magnetovec má duši, protože přitahuje piliny.

Tedy teologie fakticky souvisela s filosofií. Byla to část filosofie. Tak jako někdo může filosofovat o *fysis* nebo o *aletheia* nebo o *einai*, tak také může filosofovat o *theos*. A nebo také jenom o *theion*, o čemsi božském, bez určení co to je. Pouze *theion*.

Skutečnou disciplínou se to stalo až u Aristotela, který vysloveně považuje teologii za jednu z teoretických filosofických disciplín. Filosofie u Aristotela znamená věda vůbec, že? A tato věda vůbec se podle Aristotela dělí na jednotlivé disciplíny, z nichž velká většina jsou disciplíny praktické a jsou tři disciplíny teoretické.

Co to je teoretické? Zase musíme chápat, že to není v našem smyslu. *Theorein* je dívat se, koukat, zírat, čumět. A to nikoliv zrakem, očima, nýbrž duší. Nahlížet. Dodnes to máme i v češtině a je to ve většině evropských jazyků takhle, že poznání vždycky má co dělat s viděním. Náhled, nahlížet, vidět, vidoucí. Že to se přeneslo na věštce, z těch mágů, kteří byli vidoucí, nebo proroků, takových těch pohanských proroků a podobně.

Theorein tedy je vidět, koukati. Řekové si představovali, že když se díváte, tak jenom otevřete oči a máte to před sebou, pokud tam není nějaká překážka. V tomto smyslu překážka by byla v něčem, co vám zabraňuje vidět, a tedy co skrývá to, co je za ní.

Pravda je tedy neskrytost, nepřítomnost překážky. Proto *aletheia*, protože *lethein* je skrývatí, řeka *Lethe* je řeka zapomnění a *a* je odporka. Čili *aletheia* je neskrytost. Ne odkrytost. Neskrytost. Nikdo nemusí odkrývat. Stačí, když tam není překážka. Nejde o to tam vkládat to, že pravda je obtížná, je těžko se k ní dostávat. Ne. Je obtížná jenom tehdy, když je spousta překážek. Ale ty tam musejí být někým nějak vloženy, uměle. Nejsou přirozené překážky. Přirozené je otevřít oči a všechno máte před sebou.

Takhle si pak křesťané později představovali, že to bude vypadat v nebi po posledním soudu. Všichni budou tvář v tvář Hospodinu. Nebude žádných překážek. Všichni budou vidět tvář v tvář. Všechno bude tady před vámi. Pochopitelně s evangeliem to nemá co dělat, to je řecká představa.

Tak *theorein* je zírání. Teoretické vědy jsou vědy, které nic nedělají, ale zírají. Praktické vědy jsou ty, které nezírají, ale něco dělají. A proto Aristotelés říká, že cílem teoretických věd je pravda, kdežto cílem praktických věd je dílo, *ergon*.

A praktické vědy jsou to, o co se hlavně Aristotelés zajímal, kupodivu. A dokonce nebýt Arabů a jejich zprostředkování, tak dodnes o Aristotelovi pravděpodobně, pokud vůbec něco budeme vědět, tak budeme vědět, že to byl přírodovědec. O jeho filosofii bychom nevěděli takřka nic, protože památka na Aristotela jako filosofa byla zapomenuta, ta byla opuštěna. Ten filosof, který byl důležitý, byl to křesťanský filosof před Kristem, to byl Platón. Kdežto Aristotelés, ten se zabýval zvířaty, rostlinami, rozmnožováním, nebem, meteorologií a já nevím čím vším se zabýval, a také politikou a rétorikou a kdečím. To jsou ty praktické vědy. *Peri uranu* (*O nebi*) napsal knihu, taky je česky. Etik napsal fůru, čtyři etiky, z toho se uvádí hlavně *Etika Nikomachova*, ale ještě jsou další tři. O politice napsal, to teď taky vyšlo nedávno. Politika je věda o *polis*, o obci. Napsal knihu o rétorice. To je na pováženou, poněvadž rétorikou se zabývali hlavně sofisté, ale právě proto Aristotelés byl přesvědčen, že se musí udělat něco takového vědecky. A tak to všechno jsou takové ty praktické vědy.

Co není věda vůbec, to je logika u Aristotela. Logika není věda, protože to je pouhý nástroj. Proto se tomu říkalo *Organon*. Soubor logických spisů Aristotelových byl nazván *Organon*, asi ne samotným Aristotelem, ale jistota tam není. Proč je to nástroj a ne věda? Protože to potřebují obojí typy věd, jak teoretické, tak praktické, ale samo se to žádnou vědou nestává, protože to není o ničem. To je jenom návod, jak myslet a

jak se chyb vyvarovat a jak najít chyby nebo podvody u protivníka, což bylo důležité, protože už od dob Sokratových filosofie byla velmi ostře polemicky naladěna proti sofistům, takzvaným. Původně v řečtině *sofos* a *sofistés* a *filosofos* znamenalo v obecné mluvě totéž, ale vy se nemůžete dívat, co kdo, když je nefilosof, říká o filosofii. To je nerelevantní, to není důležité, co říkají lidé. Jako dneska, když budete chtít vědět něco o Einsteinovi, tak se nebudete chodit podívat, nebudete dělat sociologický průzkum, co si lidé o Einsteinovi myslí. To se taky může udělat, jestli si vůbec něco myslí, jestli vůbec vědí, že nějaký Einstein byl – to je svým způsobem také zajímavé, ale v žádném případě vás to nepoučí o tom, v čem spočívá ta hlavní teorie, speciální a obecná teorie relativity.

Takže proto také se nemůžete obracet do slovníku homérského, co tam znamená *fysis*. To je naprosto nezajímavé pro to objasnění, co znamená *fysis* třeba pro Hérakleita. A to se stále dělá. Všimněte si, dodnes vycházejí knížky, které se odvolávají na to, co to znamená, třeba co filosofie znamená u historika Hérodota. Já jsem si jednou udělal při nějaké příležitosti legraci, že u Hérodota znamená něco jako cestovat. A hned jeden hlupák se na to vletěl a začal to zesměšňovat. Ono to nebylo přesné, samozřejmě, ale patří k filosofii, že se všechno přehání.

Hérodotos si skutečně myslel, že když někdo cestuje po různých zemích, tak že to je filosof, poněvadž miluje moudrost. Samozřejmě tenkrát ještě neviděl, jak cestují Američané, kteří pořád jenom natáčejí nebo dělají fotky. My jsme se to už naučili taky, že hlavní je tam dojet a nechat se vyfotografovat, eventuálně někoho taky ještě vyfotit, ale hlavně nechat se vyfotit s pyramidou za zády, aby byl doklad. Ale to je všechno, prostě to není to pravé cestování, filosofické cestování. Filosofické cestování je jako například, když Thalés byl v Egyptě a tam se spřátelil s egyptskými kněžími a buď jim ukradl, nebo oni mu třeba i zadarmo nebo za prachy sdělili, kdy bude zatmění Slunce. On se pak vrátil do Řecka a slavnostně to vyhlásil jako prorok a byla to velká sláva. No ale řekli mu to v Egyptě. No tak to by bylo dost laciné, takováhle moudrost, kterou někde nasbíráte a pak tím ohromujete své krajany, to je dost taková podivná věc.

Ale Thalés udělal ještě něco jiného: tam se naučil, jak se rozměřují pozemky. Zjistil, jak tam dělají, jakým praktickým způsobem – to znamená ta praktická věda – jakým praktickým způsobem tam vždycky tři chlapi mají tři provazy různé dlouhé v poměru 3:4:5. A teď každý chlapík drží konce dvou provazů a natáhnou, co nejvíc můžou, a teď mezi těmi kratšími provazy mají pravý úhel. A takhle v Egyptě vyměřovali po každé zátopě, to jest každý rok, když Nil tam přinesl ty vrstvy bahna, tak tam rozměřovali znovu pole. Thalés to zjistil, ale myslíte, že v Řecku pak říkal, jak se musí pracovat s provazy? Vůbec ne. Vymyslel Thalétovu větu, aspoň můžeme-li věřit podání, věřit legendě. A nešlo mu o to, jak udělat jeden pravý úhel na jistém místě, nýbrž jak na tomtéž místě udělat nekonečný počet různých pravých úhlů. Najednou vidíte, že on udělal něco, na co se vlastně ti Egypťané nezmohli, ale byl inspirován, on se od nich něčemu přiučil, ale musel to zpracovat. Tedy tohle je filosofie, první filosofie. Že se jen nenapodobí něco, ale že z toho uděláte celou vědu. Že vy začnete uvažovat o trojúhelníku a ani si ho nemusíte malovat, vy jen tak uvažujete, představujete si ideální trojúhelník. A tím uvažováním ho poznáte daleko přesněji, než kdybyste ho měřili. To je doklad toho, že Řekové vymysleli pojem a pojmy a pojmovost. Protože bez pojmů a pojmovosti není možná žádná věda, dokonce ani ne geometrie.

Tak, a teď k těm vědám zpátky. Jsou praktické vědy, které se zabývají dílem. I když politika se zabývá – vy to úplně jinak, než my dneska chápeme – vlivem pozitivismu došlo k tomu, že vědy vlastně mají jenom konstatovat fakta, jak se říká, nebo donedávna říkalo. Ono to samozřejmě není pravda, poněvadž nechat vybuchnout atomovou bombu není konstatování fakt. To je práce, to je skutečně výkon, to je dílo, to je *ergon*, a moc ošklivé *ergon*. Čili dneska se na to, a také pod vlivem pragmatismu, díváme úplně jinak. Věda je tady proto, aby něco dělala. Čili všechna věda je vlastně považována za praktickou, tedy že to je soubor praktických disciplín. Ale Aristotelés to myslel docela vážně, a když dílo, tak to jenom znamená, že je to návod k tomu, aby se dalo něco dělat.

Na druhé straně jsou ty teoretické vědy. Aristotelés jim také jinak říká dohromady *próté filosofia*, první filosofie. První filosofie totiž je teoretická, a důležité je tam psát to h, protože když mluvíme o teoretické

bez h, tak je to v našem smyslu. Ale když je to ve smyslu aristotelovském, tak tam musí být *theoretická*, poněvadž *theorein* je dívat se, zírat, čumět. Podívaná je vlastně *theória*. Podobně jako teologie. Naše teologie je s t samotným bez h, kdežto aristotelovská *theologie* nutně s th, protože to je věda o bohu. No a tedy jedna z těch teoretických disciplín je právě *theologie*. Kupodivu ty druhé dvě disciplíny – to vás může překvapit – jedna je matematika a druhá je logika. Ale promiňte, matematika – já jsem myslel teď komplikovaněji – matematika je název, který najdeme u Aristotela, ale myslel tím vlastně obojí. Kdežto to, čemu my dnes říkáme logika, to je ten pouhý nástroj. Čili jakou logiku myslel, když říkal matematika? Matematikou neznámá počítání, nýbrž znamená poukaz na *mathésismathésis* ještě ve středověku se tomu říkalo *mathésis universalis*, to je obecné vědění. Mělo se za to, že je to vědění, které jste získali od učitelů nebo od jiných zkušených lidí. Čili je to vědění ze slyšení. To je *mathésis*.

Jiné vědění je z vlastního náhledu. Z vlastního náhledu, to je *epistémé*. U toho Aristotela ovšem už to má trošičku jiný smysl. Já si teď uvědomuju, že by vás to mohlo zmást. Vědět něco z druhé ruky, to je jenom z doslechu. To není věda v pravém slova smyslu, to není *epistémé*, to je *doxa*. To je domněnka, nebo později, jak se říkalo, učení.

To vědět od učitele je něco jiného, než když vám někdo něco řekne a vy to víte z druhé ruky. Ten učitel vás to skutečně naučil, takže vy to teď víte. Nejenom, že to opakuje, jak on říkal, ale vy to víte. Máte to z doslechu, nemáte to z vlastní zkušenosti, z vlastní *empeiriá*.

Teoretické vědy nepotřebují žádnou *empeiriá*. Vy nepotřebujete žádnou zkušenost smyslovou a praktickou, nějakou dovednost. Stačí otevřít oči a vidět.

Mathésis je tedy to, co vám někdo ukáže a vy to pak vidíte. On vás přesvědčil, učinil vás svědky. Ne, že vás učinil těmi, kdo to slyšeli a mohou to opakovat, nýbrž kdo už se sami stali svědky. A už se nepotřebují odvolávat na to, od koho to slyšeli, poněvadž už to dovedou říct, jako to řekl ten učitel, dalším lidem, takže také znovu další lidi udělají svědky.

To je smysl argumentu. Argument znamená přesvědčivý důvod, který z někoho, kdo jenom naslouchá, učiní očitého svědka. On už to ví sám, on to nahlédl. Když pochopíte, co to je Thalétova věta nebo co to je Pythagorova věta, když pochopíte, co to je trojúhelník, tak jste se stali svědky tohoto zázraku a už nepotřebujete říct, od koho jste se to dozvěděli. Vy už ten trojúhelník vidíte duševním zrakem před sebou, kdykoli si vzpomenete.

Mimochodem je to zajímavé, že u Platóna se najde místo ve *Faidrovi*, kde geniálním tušením předvídal Platón něco, na co přišel náš krajan, židovský Němec Husserl z Moravy, na začátku tohoto století. Totiž ten takzvaný intencionální předmět. Intencionální předmět, to není skutečnost, to není skutečný předmět. To není něco, co můžete před sebou najít, vyhledávat někde nebo vykopat třeba, vyhrabat jako kost mamuta. Musíte pochopit, stát se svědky, nechat se přesvědčit, pochopit, o co jde, a pak to máte před sebou, kdykoli si vzpomenete. A v tom *Faidrovi* máte úplně toto.

Tam Faidros ráno, mladý žák Sokratův, vzbudí Sokrata celý *auf* a říká, co včera, jak to, že tam Sokrates nebyl, že to byla velká věc. Přišel tam takový velký myslitel a teď začal vykládat. Tak Sokrates si vezme své opánky, obuje se a trochu se přiblíkne a jdou do zahrady athénské a jdou někam k vodě. Tam je nějaká říčka, tam si ve stínu platanu sednou, máchají si nohy ve vodě.

Mladý žák chce převyprávět všechno, co včera slyšel, když se dostavil známý velký, velká postava, cestující po všem Řecku a přednášející své řeči, které měl napsané a pořád to odvrbuje jako kolovrátek. Předřel velkou přednášku, která vypadala takhle. On sice mluvil před davem poslouchajících, samozřejmě pak se vybíralo do klobouku, to se dělalo za prachy, to byl sofista, to nebyl filosof.

Vypravuje, on tam předváděl, jak přesvědčuje, přesně řečeno ukecává, jakéhosi mladíka, že má být povolný spíše k těm, kdo ho nemilují, než k tomu, kdo ho miluje. To je téma. Celá ta přednáška vypadala tak, že on mluvil k tomu mladíkovi. Sokrates se nad tím ošklebuje, především odhalí svého mladého žáka Faidra, že to má napsané a že se jenom chce cvičit to říkat. Že to celou noc psal, tak mu to vytáhne z tógy, nebo co to na sobě měl. Vytáhne mu to a sám si to v rychlosti přečte a řekne: „Něco takového z rukávu vysypu, ale lepší.“ Co na tom je?

Aby to doložil, tak začne hned a zase podobně oslovuje toho mladíka. Začne úplně stejně. Najednou chvíli mu to trvá, ještě něco vykládá, pak najednou se zastaví a řekne: „Vždyť je to všechno blbost. To se přece musí úplně jinak. Já bych urážel bohy, kdybych to říkal tak jako on.“ A začne znovu a jinak. A zase pak oslovuje toho mladíka.

Mezitím, co skončil předčasně s tím jedním výkladem, nahlédnuv, že to je blbost – mimochodem, to je přesně situace, o které se v jiných souvislostech hovoří, že se mu ozvalo *daimonion*. *Daimonion* pro Sokrata byl jakýsi vnitřní hlas, který mu říkal, že dělá právě volovinu a aby s tím přestal. Nikdy mu ten hlas neříkal, tak to interpretoval Sokrates, co má dělat, nýbrž vždycky jenom, že něco nemá dělat. Sokrates by nebyl Sokrates, kdyby se spokojil s tou negativní funkcí toho hlasu, kterému říkal *daimonion*, nikoli *daimón*. *Daimonion*, cosi daimónského. Protože *daimón* je bytost. *Daimonion*, podobně jako *theos* je bůh, ta bytost, a *theion* je něco božského, tak *daimonion* je něco daimónského. A tak Sokrates například svým přátelům, hlavně, ale i všem ostatním, když je odsouzen a už je odsouzen k smrti a má poslední příležitost něco říct, tak říká: „No, vypadá to se mnou zle, ale možná, že to tak zle není. Však ono se ukáže, kdo jde k lepšímu, zda vy, kteří zůstanete živí, anebo já, který jdu k smrti. To se ještě ukáže. Po celou dobu toho soudu se mi *daimonion* neozvalo. Zdá se tedy, že nedělám nic špatného.“

Tak toto je *daimonion*. Tak se mu tam ozvalo *daimonion*, že to nesmí takhle dělat. To skončí a začne znovu a jinak. A teď v té mezeře vykládá, proč skončil a tak dále, a pak najednou řekne – a teď kvůli tomuhle místu to říkám, najděte si to ve *Faidrovi*, uvidíte to, já jsem nenašel v literatuře, samozřejmě jsem se nikdy nestaral o Platona natolik, abych přečetl veškerou sekundární literaturu, to taky asi není v lidských silách, ale zatím nevím, že by se o tomto místě někdo zmínil. Čili já si nejsem jistý, možná to někdo už řekl, ale nevím. Toto místo je důležité, že tam Sokrates najednou říká: „Tak dobře, tak je to všechno jasné a já začnu znovu. Tak kdepak máme toho mládence?“ řekne Sokrates. „Tak kdepak máme toho mládence?“

A Faidros mu na to říká: „Jen se nestarej, Sokrate, máš ho před sebou, kdykoli si vzpomeneš.“ A když si přečtete poznámku filologa, klasického filologa, výborného klasického filologa Novotného, v jehož překladu to vyšlo poprvé u Laichtera, ten *Faidros* vyšel také ještě v té trojici dialogů o kráse, který vyšel v *Odeonu*, to je jiný překlad, tam tahle chyba v komentáři není, poněvadž tam vůbec komentáře nejsou. Tak to je nejlepší způsob, jak se vyhnout chybě. Klasický filolog, který není ve filosofii doma, tak tam říká: „No, on Faidros myslel sebe, že samozřejmě: jen se nestarej, Sokrate, já jsem tady vždycky, kdykoli si vzpomeneš.“

Což je nesmysl pochopitelně, poněvadž když je zrovna Faidros několik kilometrů daleko, tak si může tisíckrát za sebou Sokrates vzpomenout a nemá ho před sebou. Nejde o skutečného Faidra a nejde také o skutečného mladíka nějakého, tam se neříká jakého, poněvadž ten Lysias s ním běhá jako s kolovrátkem po celém Řecku, tak to nemůže být ani athénský mladík, což by bylo zase, to je taky pojem, když už, ne jenom mladík vůbec, řecký mladík asi, těžko to může být nějaký perský mladík, to by asi tak nevypadalo. Ale je to nějaký... A teď: „Kdykoli si vzpomeneš, máš ho před sebou.“ No to je přece mladík jako *intencionální* předmět. To je tak, jako když řeknu: „Co to je kvasar?“, tak to se tady říká, okamžitě najednou ten kvasar je tady, i když je miliardy a miliardy světelných let vzdálený, dneska už tam asi není vůbec, to jenom to světlo od něj k nám dneska dospívá. Ale kdykoli řeknu kvasar a to příslušné číslo nebo to označení, tak najednou ho máme tady. To je ten velký zázrak.

Takže když tam je ta přesná formulace a toho Platona musíme vykládat: „Jen se nestarej, kdepak máme toho mládence?“ Tam, kde ho Sokrates myslel, rétoricky: „Tak kdepak máme toho mládence?“ A tím chtěl naznačit, že se už soustředil na mládence. „Tak kdepak máme toho mládence?“ Už aby teď k němu mluvil. A na to mu řekne Faidros, to mu dal do úst Platon samozřejmě, a Platon rád dával takové zkusmé myšlenky do úst ne Sokratovi, nýbrž těm druhým, proto je třeba to brát všechno vážně: „Jen se, Sokrate, nestarej, máš ho před sebou, kdykoli si vzpomeneš.“ Čili ten mládenec je něco jako trojúhelník. Ten taky máte před sebou, kdykoli si vzpomeneš.

Platon nešel dost daleko v té analýze. Rozhodně to, co udělal Husserl, není marné, není zbytečné, že

ukázal, že zatímco si Řekové jasně uvědomovali, že mají v ruce něco nového, totiž *logos* – a my jsme si říkali, jak je to mnohoznačné, jak si to uvědomoval i Aristoteles a tak dále – takže tento nástroj, tento vynález, jak bychom to nazvali, možná nástroj se neměl říct, tento obrovský vynález, který dovoluje zpřítomnit naprosto přesně něco, co smysly nemohou nám dát – a to znamená, co nám nemůže dát ani pouhá vzpomínka na nějaké smyslové vjemy. Oni si byli vědomi, že to je cosi epochálního. Ale mysleli si, že to je jednoduchá věc, to už jsem tady říkal, že to je jenom ten pojem. Neměli pro to slovo, takže teprve Římané to začali překládat odlišně, takže slovo *logos* museli přeložit několika dalšími způsoby a jeden z nich byl ten pojem, *conceptus* nebo *notio*, ale nás zajímá ten *conceptus*.

Ale po celou dobu se mělo za to ve filosofii, že to je jenom ten jeden člen, totiž ten pojem, který tam je mezi naším myšlením, naším aktivním myšlením, a mezi tím, co myslíme, nač myslíme vposledu. A teď ukázal právě Husserl – a to jsem tady předváděl – že tam je ještě druhý člen, minimálně, bůhví kolik jich tam ještě najdem, ale přinejmenším druhý člen, a to je ten *intencionální* předmět. Takže to, co máme před sebou, kdykoli si vzpomeneme, to je náš myšlenkový model a to je něco jiného než to myšlení toho modelu. Myšlenkový model je spjat s tím naším myšlením, ten tu není, když my nemyslíme, ale naproti tomu, když myslíme, tak to je a je tu takovým způsobem, že to naše myšlení se tím musí řídit, že to není libovůle našeho myšlení, co to je trojúhelník. Když jednou pochopíme, co to je trojúhelník, tak už to nemůžeme nikdy změnit. A ne jenom my, nýbrž když někdo jednou pochopil, co to je trojúhelník – a to byl zřejmě *Thalés* – tak od té doby trojúhelník je stále to, jak to myslel ten *Thalés*. V tomto světě není nic neměnného, jedině *intencionální* předměty, ale ty nejsou v tomto světě. Ty jsou v nějakém světě ideálních obrazců, ve světě *intencionálních* předmětů. Co to je zas? za svět? Tak já jsem udělal, co jsem mohl, abych vás přesvědčil, že tady šlo o epochální vynález, a zároveň už jsem odtud začal navazovat, že ten epochální vynález měl některé vady.

A dneska jsme v situaci – tomu se říká postmoderna ve filosofii také mimo jiné – v situaci, kdy celá logika, a to znamená celá ta pojmovost řeckého typu, se považuje za něco [nesrozumitelné] pro tu vědu, tak si s tím může takhle hrát, anebo vlastně to je všechno jinak. Je to otázka kultury, kulturní tradice, je to otázka, kdo si co myslí. Každý si myslí jinak, každý si to může myslet, každý má svou pravdu, pravdy v množném čísle. Nemá cenu se starat o pravdu a tak dále. To všechno znáte z těch diskusí, které tady také u nás probíhají a které daleko prudčeji a zásadněji probíhaly zejména v posledních dvaceti pětadvaceti letech také na Západě.

Obecně se tomu říká postmoderna, postmoderní myšlení. Asi víte, že spousta lidí je strašně alergická, když se řekne toto slovo, jiní zase nadšeně si to berou za svou vlajku. Ten termín je ojedinele doložitelný na začátku století, ve dvacátých letech už u řady myslitelů, ale nikdy to nebylo chápáno v tom smyslu, jako se to stalo teprve v těch kruzích amerických architektů. Tam to slovo dostalo novou šťávu a přeneslo se na jiné obory.

To není jediná věc. Například zajímavé je – jen na to upozorním, nezůstanu u toho dlouho – slovo *kýč*. Původně označovalo takové jakési obrázky, které se takhle prodávaly, a nemělo ještě ten pejorativní nádech. Bylo to jakési označení a postupně to bralo další, byl to vlastně také termín z oboru malířství, zhotovování obrazů. To se stává, že některé termíny se objevují tam, kde vlastně se neví, jak k tomu dojde. Prostě nějaký umělec má nápad – v tomto případě to byl architekt – s tím přišel, pár lidí začalo o tom hovořit, stalo se to v malém kroužku soukromým termínem.

Jestli znáte Shawa a jeho *Pygmalion*, tak tam, jak se vychloubá ten odborník přes jazyky, přes angličtinu, že stačí chvilku poslouchat člověka a on řekne, v které části Londýna, dokonce v které ulici a na kterém konci té ulice bydlí. To je velmi přehnané, ale je na tom něco, že skutečně ta řeč, ten jazyk, má jakési zvláštnosti, podle kterých se to nějak dá poznávat.

Tedy vznikne jakýsi domácí zvyk. V naší rodině se stalo – u někoho jsme to slyšeli a pak jsme se tomu tak řehotali, že pak se to stalo takovým domácím okřídleným úslovím, které mnoho lidí už přivedlo do trapné situace, protože – zejména takové ty učitelské typy – nás hned začali opravovat. Kdosi to řekl a my jsme...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Jo, to si zkus a vezmeš za jeho. To víte, když je takový učitelský typ nablízku, tak vás opraví. A v tu ránu celá rodina, hurónský řev a smějeme se jak blbí. Tak to je takováhle specialita. No pár architektů, kteří užívali slovo *postmoderna*. A teď se to teprve dodatečně se to rozšířilo, jednak nejdřív mezi architekty, a většinou už nevěděli ani architekti, proč to vlastně bylo. To dělala jenom ta malá skupinka. Pak se to rozšířilo jinam a pak se toho chopili filosofové, respektive, abych se omluvil, sofisté západní Evropy. A to zejména ve Francii a v Itálii. Ti nejslavnější sofisté a skutečně vysoké úrovně, takže když říkám sofisté, je v tom ta pejorativní stránka. To není filosofie. Ale na druhé straně leccos není filosofie. Nietzsche, Kierkegaard taky není filosofie. Čili to ještě nemusí nic znamenat, že to není filosofie. To je jenom upřesnění. Ale ta sofistika spočívá v tom, že tam chybí jedna věc. Aby to byla filosofie, tak nesmíte k tomu nic... úroveň intelektuální hlubokost, nesmíte v tom vidět něco, že to je povrchní. V žádném případě. Stačí se začíst do *Derridy* a ihned vidíte, že to je vysokofrekvenční záležitost.

Co tomu chybí, aby to mohla být filosofie, je, že filosofie je definována od samého začátku, tedy téměř od samého začátku, téměř od samého začátku od Pythagory, tím, že to je láska k moudrosti. A přitom u Platóna, kde je nejstarší literární doklad toho, poněvadž to je jenom legenda, že Pythagoras to takto říkal, z Pythagory se nám nic nezachovalo vlastnoručně. Tak nejstarší literární doklad je z Platóna, a to na třech místech, a nejdůležitější je *Symposion*. A tam je vyložena tahle koncepce na Erótovi, o kterém ta žena znala božských věcí, to jest teoložka, nikoliv věštkyň, jak se tam můžete dočíst chybně. Věštkyň, jak je známo, vyluzuje všelijaké pazvuky a kněží, kteří jsou po ruce, je interpretují do lidské řeči. To věštkyň v Delfách seděly na té trojnožce, nadechovaly se těch par a v omámení vyluzovaly nějaké zvuky. Na ty byly pak interpretovány asi tak, jako když rozpárete ptáka nebo nějaké zvíře a stane se to ptačopravci a prostě fakticky tady ty věštkyň fungovaly jako ten rozpáraný pták. Bylo potřeba to interpretovat, tomu nikdo nerozuměl. Takže věštkyň je něco jiného než kněžka. Kněžka je inteligentní žena znala božských věcí, to jest teoložka. A tato teoložka, kterou si vymyslel Platón – není žádný doklad, že by žena toho jména tehdy existovala, čili je to vymyšleno nejspíš, ale dobře vymyšleno – tak ta údajně Sókratés tam vzpomíná, když byl on mlád, že ho tahle kněžka mantinejská, *mantinejská kněžka*, že ho uváděla do filosofie. To takhle přesně tam není, ale je z toho jasné, že to je uvádění do filosofie. Čili zajímavé na tom je, že teoložka uvádí mladého Sókrata do filosofie.

A tato teoložka, žena znala božských věcí, což se tam přímo říká, znala božských věcí, mu říká, že Erós není žádný bůh, že to je *daimón*, mocný *daimón*. A tahle mantinejská žena Diotima, ta tam říká, že podobně jako není ten Erós – a Erós je *daimón*, nikoli *daimonion*, prosím, *daimón*, to je bytost. Tam se mluví o tom, čím je syn a za jakých okolností byl počat, v opilosti obou rodičů a tak dále. Takže tohleto je velmi zajímavé, poněvadž ona o něm povídá, že to je první filosof. Tahle žena říká: podobně jako se chybně říká, že to je bůh, ale on... není to člověk, je to něco mezi člověkem a bohem. Tak podobně on není moudrý, není krásný, i když se to o něm říká. Víte, že Kupido, tenkrát ideál krásy byla taková ta baculatost, takže v renesanci se všechny ty kupidové kreslili takoví boubelatí a měli ten lučik v ruce a stříleli na lidi velmi potměšile. Takže není krásný, ale po kráse nanejdýš touží. A teď je tam nádherný přechod: a protože moudrost je jedna z nejkrásnějších věcí, a protože po všem krásném, to tam teď doplňuji, ten Erós touží, nadevšechno touží po všem krásném, a moudrost je jedna z nejkrásnějších věcí, je Erós první filosof. To je nádherný argument. On není sám krásný, po kráse touží, a jedna z nejkrásnějších věcí je moudrost, takže touží zejména po moudrosti a proto je první filosof, poněvadž toužit po moudrosti, to je *filosofein*.

No a teď to nejdůležitější, co přijde. Že když čtete dál ten výklad Sókratův, tohle nejřív Sókratés vzpomíná, co mu řekla Diotima, když byl mlád. Smysl toho je, že to psal Platón už po smrti Sókratově. A víte, Sókratés byl odsouzen k smrti, protože neuznával státní bohy, neuznával státní náboženství, a vymýšlel si bohy nové. To byl jeden argument. Druhý argument, že kazí děti. Oba argumenty tady jsou. Když byla ta mládež, tak ho jako dítě zkazila Diotima, poněvadž mu řekla, že Erós není žádný bůh. A za to teď je chudák Sókratés odsouzen, když mu to řekla znala božských věcí, žena znala božských věcí. To je ta krásná struktura. A za druhé mu to řekla žena, která něco zná. A ti, co ho odsoudili... celé to působení

Sókratovo spočívalo v tom, že chodil od jednoho občana k druhému a ukazoval, že se sice domnívají, že něco vědí, ale že ve skutečnosti nic nevědí. Takže ho odsoudili neznauci. On byl odsouzen neznauci za něco, co měl od znalce. To je, uznáte, skutečně dramatická záležitost první třídy, co si tam vymyslel. Proto ta Diotima tam má důležitou roli. Ale potom Sókratés to říká totéž, co mu řekla ta Diotima, říká ve filosofickém [nesrozumitelné] hávu, kde je to všechno promyšlenější a má to konsekvence doopravdy do důsledků. A tam najednou najdete, že užívá dvou sloves, Platon když to píše, užívá dvou sloves jako rovnocenných, totiž *filosofein* a *filalethein*. To znamená, že ten nejstarší literární doklad tohoto pojetí, které je údajně ještě starší, že zároveň moudrost a pravdu ztotožňuje. Že filosofie není jenom láska k moudrosti, ale je to láska k pravdě. A to je to, co chybí sofistům.

Čili ta koncepce Platonova, a vlastně už Sókratova předtím, je, že filosofie není věda, poněvadž věda má za to, že něco ví. Ale Sókratés ví, že nikdo nic neví, a jenom někteří lidé se domnívají, že něco vědí, zatímco nic nevědí, nic pořádného. A on je o to moudřejší, aby vyhověl Delfám, které řekly, že není nikdo moudřejší než Sókratés, o to je moudřejší, že on taky nic neví, sice jako ti druzí, ale aspoň si nemyslí, že něco ví. To je toto vědoucí nevědění Sókratovo.

Takže filosofie je na stráži na dvě fronty. Proti těm, kteří si myslí, že něco vědí, to jsou vědci. Všimněte si, jak vědci jsou nafoukaní, jak si myslí, že všechno vědí. A stačí, že jim sáhnete na atomeček, fyzikům sáhnete na atomeček a řeknete: „A odkud vy víte, že jeden atom vodíku je naprosto stejný jako všechny ostatní? Co jestli jsou mezi nimi rozdíly, jako jsou rozdíly mezi tvářemi lidí? Všechny mají nos mezi očima a každý trochu jiný. Ten každý nos je trochu jiný. Někdo má bambulatý, někdo má dlouhý, někdo krátký, někdo má jako knoflík. Má nos. A nejsou mezi atomy také takovéhle rozdíly? Odkud víte, že nejsou?“ A ti se pobouří a řeknou, že tohleto si může vymyslet jenom nějaký blbý filosof. Ale oni to nevědí. Jim to jenom vyhovuje, protože vždycky počítají s tisíci a miliony atomů, tak dělají takový ten průměrný atom, to co dělají sociologové s lidmi. Kolik lidí průměrně umírá. Ale oni nám neřeknou, že ten průměr v těch atomech ještě vůbec neznamená, že se nemůže někdo dožít sta let nebo že nemůže umřít jako miminko. Jsou rozdíly. Ten průměr nemůže vypovídat nic než statistickou záležitost, statistický údaj, ale nemůže vám vyložit nic o jednotlivém. A my víme, že v té přírodě, kterou známe, nejsou dvě lípy na světě úplně stejné. Na jedné lípě nejsou dva listy úplně stejné a tak dále. Proč by zrovna atomy měly být jako vejce vejci podobné? Myslím atomy jednoho prvku a jednoho izotopu. Proč by všechny atomy vodíku měly být úplně stejné?

Na tom se pak ukáže, že v tu ránu se zbouří a tím se zařadí mezi nefilosofovy. Poněvadž filosof si musí tuto otázku klást, anebo když už ji někdo klade, tak si ji nechat dojít. Tak to je jedna fronta. Ti, kteří si myslí, že všechno vědí, poněvadž spočítali průměr, a tak to znamená, že všechny jsou stejné. A pak jsou ti druzí, kteří sice počítají s těmi rozdíly a jsou strašně chytrí a nedomnívají se, že by měli pravdu, nýbrž říkají, že žádná pravda není. Každý má nějakou, každý si může vymyslet, jakou chce.

Takže těm sofistům chybí ta oddanost pravdě. A těm vědcům zase vědomí, že ji nemají, tu pravdu. A filosofie je uprostřed a hájí se na dvě strany a ne jenom sebe, ale tu pravdu zejména, poněvadž filosof nadevšechno miluje pravdu a zároveň ví, že ji nemá. A je vždycky připraven se otevřít té pravdě a nechat se vážit tou pravdou. To je strašně důležitá věc. Prostě neuzavírat se kvůli jednoduchosti. Neříkat, že to je takhle, poněvadž nám to funguje. Matematicky to takhle krásně jde, takhle to funguje. No, to může být jinak. Geometrie Eukleidovská bezvadně fungovala strašně dlouho a dneska se ukazuje, že ve vesmíru neplatí, v tom velkém vesmíru neplatí.

Takže tím jsme si objasnili ten rozdíl a teď ještě zpátky k tomu dialogu, k téhle sérii monologů, ten *Symposion*. Tam dochází k tomu, ještě odpusťte, se musím malinko vrátit, ta věc, že člověk musí respektovat pravdu, kterou nemá, a musí ji respektovat jako něco velmi skutečného, vůči čemu však je v pozici toho druhého, toho, kdo musí naslouchat a ne kdo rozhoduje. Poněvadž tohleto naznačuje, že ta řecká tradice pojmovosti není tak zcela vedle a zejména není vedle celá, že není zcela jednoznačná, jednoduchá, že tam jsou jakési záchvěvy, takové momenty rozpoznání, že něco tou pojmovostí uchopit nelze.

Takže to je dávno a potom se to vrací a nejrůznější myslitelé na to poukazují. Jako jeden z prvních s tím začíná myslitel velký, patřící k velkým, k těm největším takřka, nebo hned po nich, to je Plótinos. To je obnovitel platonismu a zároveň myslitel, který platonismus zvláštním způsobem deformoval, protože ho spojoval s jakýmsi náladami mýtickými. Bylo to v době už dost po Aristotelovi, v době, které říkáme helénistická na rozdíl od té doby helénské, od toho klasického helénství najednou dochází k jakémusi úpadku, kdy ta filosofie vlastně se začíná vytrácet, protože je kombinována s nefilosophií. A to je právě bod, který je velmi důležitý, poněvadž si musíme uvědomit, že kdyby nebylo křesťanů a jejich naléhavé potřeby se ubránit proti těm novým vlnám těch orientálních mýtů, které si už osvojily trochu tu filosofičnost zvenku, které také jsou nazývány, že to jsou už filosofické mýty, lépe *pseudofilosofické mýty*, poněvadž filosofický mýtus, to je kulatý čtverec.

Gnose byla velmi nebezpečná. Nebylo to jediné, co ohrožovalo křesťanství, ale bylo to to největší nebezpečí. Gnose proniká, v *Novém zákoně* máme stopy gnose i u apoštola Pavla. To je potřeba vědět, že proti tomu se ta tradice křesťanského myšlení musela bránit. A teď se stalo, že když se potřebujete bránit, tak potřebujete zbraně. A potřebujete pokud možno zbraně lepší, než má ten, proti komu se bráníte.

Plotínos byl *platonik*, tak bylo nejlepší se opřít o Platóna. Ale znát ho lépe a interpretovat ho daleko hlouběji, než to dělal Plotínos sám. Takže křesťané si použili Platóna k tomu, aby se ubránili proti zejména tomu jednomu proudu *novoplatonismu*, a tím zapadli do té řecké filosofie. Považovali Platóna za – vysloveně někteří církevní otcové říkali, že to je křesťanský filosof před Kristem. Něco jako filosofický prorok.

A skutečně tedy jisté podobnosti by se našly, které uvádějí. To nás nemusí zajímat. Důležité je, že tady křesťané potřebovali se o něco opřít a že se museli opřít – nic jiného neměli – museli se opřít o toho Platóna. A Platón nebyl ve skutečnosti žádný prorok křesťanský nebo předkřesťanský, to nebyl žádný myslitel evangelia, to byl filosof, řecký filosof. A tady dochází k té spolupráci myšlení řeckého a myšlení izraelského, poněvadž Ježíš je Izraelec a je zakotven v té izraelské tradici a není nalomen tím helénismem jako třeba apoštol Pavel. Čili křesťanství to obojí sloučilo. Ale tím, že se opřelo o Platóna, tak ho zachránilo, a nejenom Platóna, ale zachránilo filosofii.

Ten Platón už se rozplýval v tom *novoplatonismu* a rozplýval se v těch mýtech, a tak kdyby nebylo křesťanství, tak my bychom dneska četli toho Platóna, jako čteme Buddhu nebo jako čteme Nágárdžunu nebo něco takového. To jest zdálky, z *distance*. Ale ono je to úplně jinak. My dnes jsme těmi dědici toho kompromisu těch dvou tradic. Celá Evropa je vlastně postavena na tomto kompromisu. Čili my to nemůžeme jen tak odepsat. Něco se za ty dva a půl tisíce let stalo. Ono to začínalo ještě před křesťanstvím, ten helénismus měl vliv na Židy a Židé se snažili ovlivnit ten řecký svět tím, že přeložili své vlastní texty, posvátné texty přeložili do řečtiny. Čili to z obou stran byla velká iniciativa, velká aktivita. My jsme dědici těchto tradic, této podvojně tradice, která už není jenom jako olej a voda, že to nemůžete smísit, nýbrž ono vzniklo něco nového.

A my jsme v této situaci, kdy najednou končí ta nosnost té řecké pojmovosti. Proto tolik o tom mluvíme. Ta nosnost končí i v přírodních vědách. Všude tam, kde dochází k novým objevům a k novým teoriím, tak jsou potíže dokonce i s logikou. Víte, že fyzika musí třeba sáhnout k tomu, že říká, že světlo někdy je jako vlna, jindy se chová jako korpuskule, jako částice. A teď je těžké říct, kdy jak, a není ani jedno, ani druhé, nebo je obojí. To je proti logice. A docházejí k takovým formulacím, které připomínají ty formulace koncilní, kdy se usnesli otcové církevní na tom, že platí to a to, a ono je to vlastně logický nesmysl. Ale má to dobrý smysl v tom, že oni tím chtěli naznačit, že se ta filosofie řecká tak docela nehodí k tomu výkladu, k té interpretaci evangelia.

Takže my jsme dnes v době, kdy ta řecká filosofie je otřesena po mnohých stránkách a my se můžeme zabývat jenom některými z nich. Třeba se mluví o konci filosofie a myslí se tím u Heideggera konec *metafyziky*. *Metafyzika* je výmysl řecký, i když slovo *metafyzika* je mnohem pozdější, ale jeden spis Aristotelův tak byl nazván a byl to jenom knihovnický název, ale potom byl interpretován velmi

filosoficky. Takže *metafyzika* skutečně znamená – ono to znamená mnoho – ale je to to, co je nadpřirozené. *Metafyzika* – ta *fyzika*, to jsou fyzické věci, *metafyzika*, to je to, co je za fyzickými věcmi, a teď ještě navíc, aby to bylo jasné, tak se to interpretovalo jako „nad“, což je chyba, poněvadž to by muselo být v řečtině *hyperfyzika*, nikoliv *metafyzika*. *Meta* je „za“ v posloupnosti. Nicméně i tak, že je to to, co je za světem, který se proměňuje. A tedy to je to, co se nemění. To je ten věčný svět idejí třeba, které jsou ještě – se to interpretuje teologicky – které jsou v Boží hlavě. Takže tady vedle sebe je jednak lidský rozum a jednak božský rozum: *intellectus humanus*, *intellectus divinus*. A my nemáme jako lidé možnost poznávat božské myšlení přímo, ale můžeme je poznávat polidsku částečně tím, že se díváme na přírodu, to jest na stvoření, a tam z toho můžeme rozpoznávat, jaké byly myšlenky Boží, když stvořil věci, jak jsou. A to trvá potom velice dlouho, dokonce ještě náš Komenský mluví o přírodě jako o jedné z trojknihy, že jsou tři knihy, v kterých musíme číst, a jedna z nich je kniha přírody to je nikoli nesmyslné a všimněte si, že lidé, kteří nemají o *filosofii* páru, někdy cítí potřebu se vyjadřovat způsobem, který, když dobře známe dějiny *filosofie*, tak se nám ihned objeví. Představte si, jak dneska často politikové, a nejen politikové, také novináři a všichni ti, kteří ničemu nerozumí, říkají: „Ale to je o něčem jiném.“ A mluví třeba o straně. O čem je strana vlastně? O čem je demokracie?

A my to cítíme jako jakýsi balvan na jazyce, a ono to není jenom balvan na jazyce, to není jenom zaškobrtnutí, to není jenom rétorická chyba. To je v přesvědčení, že věci nejsou jenom to, co jsou, že jsou o něčem, že k něčemu dalšímu se vztahují. A to není na základě ideologie, na základě nějakého *filosofického* předporozumění. Ne, ono to tak opravdu vypadá. Ono se něco stane, ale ono to není jenom to, co se stalo, nýbrž ono to o něčem vypovídá, k něčemu to odkazuje, a proto oni říkají, že to je o něčem. Takový úkaz není nic jenom, co se samo ukáže, a ještě to poukazuje k něčemu dalšímu.

No a tohle je vlastně takový přežitek té představy té metafyzičnosti, že věci nejsou jenom *fysis*, a že je tady jakési metafyzické světlo, ve světle kterého se to teprve ukazuje jako smysluplné nebo nesmyslné. A teď tohleto končí, a teď přicházejí lidé a říkají, že všechno tohleto je předsudek, že to je jakási relikvie starých dob, a navrhuji místo toho přesného myšlení takový liberální postup: ať si to každý říká, jak chce, ať si to myslí, jak chce, každý má svůj nějaký způsob, svůj slovník, každý má nějakou svoji hatmatilku, tak ať si, když architekti mluví o postmoderně, tak my můžeme mluvit o postmoderně úplně v jiném smyslu, a také o všem jiném. Je to všechno otázka režimu řeči, jak rád říká Bělohradský.

A co to je? Režim řeči? Poukaz k řeči, že vlastně nejde o to, co to znamená, k čemu se to odkazuje, k čemu se to odnáší, nýbrž že ono to samo má cosi, je to takové samosvorné, dává to smysl jenom samo sobě a k ničemu dalšímu se to neodnáší. Čili tady vidíte, ten spor je o tom, jestli věci jsou jenom to, co jsou, jako například systém řeči, režim řeči, je to, co je a každý má nějaký, anebo jestli se to ještě k něčemu odnáší. Toto je základní věc.

A teď otázka je, k čemu se to odnáší. A ta tradice vždycky říkala, že to, k čemu se to odnáší, je neměnné, že je dáno, že je pevné, že to je ta věčná pravda, že to jsou ty věčné ideje. A tím pádem prostě to, co se mění, nemá ten nejvlastnější význam, nejvlastnější smysl. Smysl má to, co se nemění, co je mrtvé.

To je ta kuriozita, že prostě křesťanům nevadilo, tak velkým teologům, jako třeba Tomáš Akvinský, nevadilo převzít tu myšlenku Aristotelovu, že Bůh je mrtvý, že Bůh nemá se životem co dělat, že Bůh je nehybný. To je neuvěřitelná věc, neuvěřitelná věc pro *filosofa*, ale neuvěřitelná věc zejména pro křesťany. Bůh je přece Bůh jednající. Jak může být Bůh jednající, když ho označíme za nehybného hybatele?

Čili tady teď vidíte, že to pojmově někam ta řecká tradice tlačila, že zároveň bylo spousta kritiků. Pascal udělal jednu velkou věc, že říkal: „Tohle všechno, to jsou bohové nebo to je bůh *filosofů* a s tím já nehodlám nic mít, to není Bůh Abrahámův, Izákův a Jákobův.“ A co to znamená poukaz na Abraháma? Protože to je Bůh dějin, Bůh dějů, Bůh, který sám se děje, Bůh, který vede svůj lid, který nejenom někde trčí a ten lid k němu jde jaksi váben něčím, nějakým tím *finis*, nějakým *telos*, jak to je u Aristotela, že všechno, co se děje, se děje proto, že to není dokonalé a spěje to k dokonalosti, a ve chvíli, kdy se té dokonalosti domůže, tak se to zastaví, poněvadž není důvodu, proč by se to hýbalo dál, když je to dokonalé.

Takže tady teď vidíte, že ta *filosofie* tam všude zatím je, že my to musíme vyčistit, a že kašlat na to si může leckdo dovolit, ale kdo to nemůže si dovolit, to je teolog. Teolog k tomu musí znát. Nesmí se dopouštět takových těch podbízivých a takových vyhovujících formulací, které jsou lidem běžné a oni to chtějí znova a znova slyšet, tak pak jste zbytečný. Když chcete vyhovovat svým ovečkám na sborech, tak jste zbytečný. Vy tam jste proto, abyste uplatnili to, co jste se naučili, to jest vědecky odborně, přesně, precizně myslet, a teď vést ty lidi, aby nedělali aspoň ty nejhroznější omyly, aby je pořád nedávali dál. Oni vychovávají své děti a ty omyly stále... Vy budete mít děti v nedělní škole třeba, vy je musíte tlačit tímto směrem.

Toto je naprosto nezbytná věc, protože jinak vás ta nová vlna, i když nebude většinová, ta bude pár let trvat, ta nová vlna religiozity vás smete. A zdánlivě budou přežívat jenom ti, kteří se na ní svezou jako na nějakém tom prkýnku. Ale vy musíte proti proudu, proti tomuto přílivu té takové ubohé druhořadé religiozity, která nestojí za nic, není ani kvalitní, poněvadž to už prostě v evropských podmínkách nejde. *Mythos* už nemůžeme vzkřísit. Už jsem říkal minule, prostě mýtus už nikdy nebude tou záplavou, v které se dá žít. To jsou jenom ty kaluže, kde můžete nanejvýš umřít, když tam upadnete v opilém stavu, ale žít se tam nedá.

Tak to je ten důvod, proč musíme dávat pozor na ty pojmy. A na ty pojmy si musíme dávat pozor také proto, že máme samozřejmě nekontrolovaný a nebrzděný sklon dělat to, co ta moderní popkultura, totiž všechno si to nějak škatulkovat a všechno si to jen tak zaškatulkovat také hospodsky. Teď je ten problém tedy, proč teologie není věda obou. A nemůže být a nesmí být. Obou žádná věda není možná. Takže teologie je prostě něco jiného, musí se to – není to to, co si myslel *Aristoteles*. Teologie je disciplína, která se převážně orientuje na interpretaci písma. Ale to by bylo málo, protože potom by se ničím zvlášť nelišila od nějaké vědy, která interpretuje třeba *Gilgameše*.

A teď, co s tím? Já to nebudu teď řešit, to jsou samozřejmě ty laciné odpovědi, že *Gilgameš* je nějaká tvorba nějakého lidu někde a tak dále, přežilo se to a dalo se to teď dohromady, máme to skoro celé, i když ne vždycky ze stejné doby a v různých jazycích. Kdežto Bible, že je slovo Boží – to je jenom formule. Ale Bible je – a to znovu zdůrazňuji – Bible je, když přesně musíte myslet, Bible je špalek papíru potišťený. To není slovo Boží. Slovem Božím se musí teprve stávat, respektive skrze to vytištěné – a ještě navíc je to překlad, proto se také učí originální jazyky. Slovo Boží se stává teď, živě. Ne že bylo někdy řečeno a my si o tom budeme jenom vypravovat. To by nám houby pomohlo.

Slovo Boží se stává teď. A čtení Bible, to je jakási duševní příprava na to, abyste se cítili osloveni. A to se může stát, že budete osloveni, a taky se to nemusí stát. To je právě to, že duch, kam chce, vane. A jestliže i sama Bible říká, že byla celá řada králů, celá dlouhá doba, o které písmo říká, že byla vzácná v těch letech řeč Hospodinova, tak něco takového se může stát i tady. Ne že tady máme slovo Boží. Máme tady záznam o tom, jak se stalo slovo Boží v minulosti. Tento záznam je neocenitelnou pomocí k tomu, aby se stalo nám, aby se nám stalo Boží slovo dnes. Ale jedině tak, že skutečně to slovo přijde jako nové, ne že tady už je.

To je zase tato představa je metafyzická, kde se něco už stalo a od té doby to tady je. Naopak, co se stalo, tak už tady není. My na to můžeme vzpomínat, ale to, co se stalo, nám nikdy dnes nemůže pomoci. Dnes nám může pomoci jenom to, co se stává dnes.

A to všechno, i když vám to může připadat velmi problematické, to všechno musíte pochopit, protože v těch dlouho tradovaných formulích je spousta nesmyslů, spousta předsudků, které jsou nikoli původu ježíšovského, evangelijního, ani původu starozákonního, ale jsou původu řeckého. A my to musíme rozlišovat. A to jinak rozlišovat nemůžeme než právě když budeme přesně dbát na typ pojmovosti, se kterým se pracuje. Teologie bez pojmů není možná, ale zároveň správná, dobrá teologie není možná s tou pojmovostí řeckou. A až dosud musela s tou pojmovostí pracovat, proto *Souček* o tom říká, že se teologie neobejde bez ohýbání a lámání té řecké pojmovosti.

Jenomže to jsou jenom takové dost neblahé formy. Ohýbat a lámat je jako když nefunguje televize nebo nefunguje vám počítač a vy tam něco ohnete a zlomíte, kopnete do televizoru a ono to náhodou najednou začne hrát. To není ta nejlepší metoda. Nejlepší metoda je vědět, kde je chyba a opravit ji

řádně. A to je to, co dneska filosofové i teologové ruku v ruce musejí dělat. Takže tím skončíme.